

▸ Készman József

„Vérezd, magad otthon!”

Az aktivált költő –
Béki István
munkásságáról

Nem tudni, régebben, amikor még volt jelentősége a formaságoknak, hogyan oldották meg. Annak idején, az átkosban nem találkoztam olyan személyi igazolvánnyal (bár szinte vadásztam rá), amelyekben „költő”, vagy „író” szerepelt volna a foglalkozásvonatnál. Pláne performerrel! (Úgysem értettem volna, mi az...) Okirat szintjén mára mindez jelentőség nélkülivé vált. Nem úgy a hétköznapokban. Amikor mindenki hús-vér(patak) ember, apuka-anyuka, szomszéd, barát vagy ellenség. Ilyenkor ő csak a Békipista. Polgári foglalkozását tekintve műtárgykezelő. Talán nem is lehetne együtt élni, reggelizni vagy komolyan dolgozni egy alanyi költővel.

Béki István költő és performer nagyjából a nyolcvanas évek eleje óta ír. A kilencvenes évektől van jelen az irodalmi életben és a képzőművészeti színtéren. Egész alakos képe valszeg sokunk retinájába égett be: jellegzetes, „alteros” karaktere, állógalléros inge(i), elmaradhatatlan széles öve, próféta-sapkája teszi összetéveszthetetlenné. Ezek a külsőségek nagyon is fontosak, amennyiben a megkonstruált én összetevői. Ahogy a kamasz számára a stílus maga az ember, úgy persze az alkotói egzisztencia sem üres, test nélküli entitás. Joggal beszélhetünk külsőről és belsőről, ami Béki esetében összefügg a fenotípus szintjén.

Bizonyára megfigyelték már (mások is), hogy derék lírikusaink, képzőművészeink világban való léte mennyire jelentésszerű a megjelenés szintjén. A színválasztáson – lásd a fekete ruházat kitüntetett jelentősége – túl komplett tipológia állítható fel a posztalternatívától a horgászmellényesen át az örök rockerig. Nyilván van, aki számára az öltözködés egyszerű megszokás, felhúzott bőr, de van, aki nagyon is tudatosan alkalmazza a *styling* elemeit és eszközrendszerét egy ön-identikus benyomás elérése érdekében. Persze muszáj előre gyártott villámválaszokkal felszerelkezni, mert mit lehet arra a hülye kérdésre válaszolni, hogy hogy nézel ki, mi ez az izé rajtad? A lélek meghosszabbítása? Vagy éppen ellenkezőleg: ezek nem fontosak, csak külsőségek? A gyakorlatban aztán úgyis az egész efelett érzett feszkó átcsúszik egy finom mimikribe, mint amikor az amúgy borzalmasnak gondolt tetkóra érdeklődve kérdezzük rá. Elhallgatjuk, természetesen nekünk vesszük, vagy éppen a szóvá tevés performatívitásában oldjuk fel.

Jelentés persze akkor is van, ha nincs; ha nem is akarjuk: öntudatlanul is hordozzuk magunkon és sugározzuk szét a világba azokat a jeleket, amelyek a stílusok közötti eligazodás, az énkeresés, az identitás kulturális jegyeit teszik láthatóvá. Fontos ez? Annyiban igen, hogy meggyőződésem szerint mindez szorosan összefügg egy másik láthatatlan tényezővel, az adott korban működő szemléleti formával. Azokkal az alakzatokkal, amelyek kimondatlanul ott munkálnak minden vizuális művészeti megnyilvánulás mögött. Olyan meggyőződésekről, *home-made* ideológiákról, házi használatú *ars poetica*król van szó, amelyek alapvetően meghatározzák az elkészülő művek karakterét, egyben beszélnek a művészet szerepéről, illetve annak egészéről alkotott felfogásról.

Tudjuk, hogy ami a tudat eltérő rétegeit illeti, „az ember nem úr a saját háza táján” (Freud), viszont annál kényszeresebben igyekszik uralni testét. Béki (*alias*: Békipista) művészeti akcióit, a testiséghez való viszonyát a bécsi akcionistáktól és a magyar performanszművészet klasszikusától, Hajas Tibortól származtatja. A testet, saját testhasználatát illetően bizonyára igaza is van, ám éppen a felöltöztetett test, a test mint szociális térben mozgó plasztikus figura (Beuys) hangsúlyos és tudatos alkalmazása túl is mutat a speciális esteken (akciók) exponált testmegjelenítésen. Nem egyszerűen a dadaista, vagy a fluxusnál megszokott totalizálásra, a művészet és a mindennapok egybemosására kell gondolni. Művészeti akció, performansz esetében maga az esemény, adott hely(szín) és összefüggés adja annak kontextusát, illetőleg a művészeti alkalom időbeli lefolyására, megtörténéseire, eseményjellegére helyeződik a hangsúly. Jelentését is innen bontja ki. Magyarán a felöltöztetett test, ahogyan a hétköznapokban találkozunk vele, legalább olyan fontos jelentésközvetítő médium, mint a kivetkőztetett. Felesleges is az akciókban a test gyötrésére koncentrálni, mert az csak eszköz, nem cél. Artaud-hoz képest, akit a test dekonstruálása és szétzúzása foglalkoztatott, és aki úgy találta, a testnek létezik olyan fokú szétszaggatottsága, amit szavakkal lehetetlen közvetíteni, s ahhoz, hogy átélhetővé tegye, szart kéne hánynia a köldökén keresztül – nos, a romantikus hasonlóságokon túl itt másfajta elemek is szerepet játszanak. Így van ez akkor is, ha a testi valóság és a környezet nagyon is fenyegetően nyomul be az akcióba: a műfajjal együtt járó néhány sérülés, kis baleset mellett eléggé következményes lett a 2005-ös Csalánleves Fesztiválon bemutatott akciója (*Hat kikötő*), amikor is szó szerint jól megégette magát. A romantikus, élmény-és egocentrikus művész(et)felfogás azért fel-fel csillan munkáiban, első nyomtatásban megjelent verseskötetét (*Rabszódia*, 1998) is áthatja a szerepkutatás váteszi hangulata, ami éppen ezért gyakor-ta át is csúszik némi pátoszba, de nem árt neki.

Valójában pontosan megfigyelhető Béki valamennyi akciójában egy-egy konceptuális szál. Talán legemblematikusabb akciójában, az *Utolsó ivadékb*an (2000) látszik ez a leginkább, melyet a *Nyílt lapok* című nemzetközi küldeményművészeti ki-

állítás keretében valósított meg: postai küldeményként feladta magát csomagban, és egy Budapest–Miskolc vonatút gúzsba kötő mozdulatlanságát követően a kiállításon folytatódott a projekt. Az akció fókuszában tehát nem önmagában a dobozba zárt lélek senyvedése állt, hanem az összefüggésrendszer, amely a küldeményművészeti kontextusból kiindulva az élő emberi szállítmány mint küldemény közvetítésével megérkezik a címzett-hez. Közben valahogy (többnyire kényelmetlenül) érzi magát a dobozban zötykölődbe, betekerve-bepólyázva, miegymás…

Műfajokkal kifejezve Béki esetében a színház/színpad–költészet–mozgás/előadóművészet háromszögében zajlanak a performanszok. Ez az évtizedek óta használt műforma, vagy technika mint médium maga is jelentős változásokon ment át műfaji értelemben: a hagyományos tipológia a művészeti gyakorlatban használatos jelentésközvetítő anyagok különbözőségeire támaszkodik, viszont a modern/kortárs művészetben számos új vagy vegyes médium jelent meg, amelyekben tetszőlegesen keverednek. Mutáns formák és kompozitműfajok életre kelésével nyitott az út a testtel, mozgással, anyagokkal és eseményekkel kommunikáló, kiterjesztettebb érvényességű művészeti akció fogalmának megjelenése felé.

Az igazából érdekes kérdés az, hogyan függ össze a gondosan elrendezett, leírt szó az akcióművészet eseményeivel Béki alkotói aktivitásában? Nem egyszerűen kiegészítő területek, vagy élménygyűjtő, inspirációs források egymás számára, noha jól tudjuk, mennyire kellemes és üdítő (értsd: kreatív) tud lenni az „itt is vagyok – ott is vagyok” állapot. A szöveg, a vers többször bukkan elő strukturális elemként, narrációként akcióiban, ahol ő az *akcióhős*, ahol a terv, a szöveg az akció eseményhorizontját alkotja. Joggal mondhatjuk, hogy performatív irodalom az övé, amelyben a narratív, deskriptív szöveg természetes átmenetét, köztes állapotát képviseli a képzőművészeti igényű akció. Közben egyszerű fókuszváltás történik, egy másik pedálra tapos rá, anyagok és élő szervezetek találkoznak – nem is annyira a művészet, mintsem sokkal inkább az esemény bűvöletének jegyében. *Atleta magica*, a maga dinamikájában és varázsában.

Béki István (1968, Szerencs)

Jelenleg Budapesten él és dolgozik

Béki István költő, performer. 1990 és 1992 között színháztudományt tanul. 1990-ben alapítója és nyolc évig aktív tagja a Miskolcon szerveződő Bruthalia Alkotókörnek. A kör tagjai kiállításokat, költői esteket, performanszokat, koncerteket szerveztek, ahol alkalmanként fel is léptek. Bizonytalan időközönként megjelentették a Bruthalia nevű művészeti fanzint.

1990-től folytat performansz-művészeti tevékenységet. Művészetében Hajas Tiborral és a bécsi akcionistákkal érez rokonságot. Legfőbb eszköze saját teste, feszegetve annak fizikai teherbírását. A nézőket időnként bevonja akcióiba (pl.: *Rabszolgavallásosságom vetülete*, 1990, *Bonctan*, 2002). Nagy érdeklődés kísérte azt az akcióját, amikor egy küldeményművészeti fesztivál apropóján csomagként adta fel magát a budapesti Keleti Pályaudvar főpostájáról Miskolcra.

1994 óta publikálja verseit, melyek többek között az Élet és Irodalom, a Kortárs, a Magyar Napló, a Műút, a Palócföld, a Parnasszus, a Polisz és az Új Holnap című folyóiratokban jelennek meg.

2000-től készít testnyomatokat, amelyeknél különös hangsúlyt fektet az egyszeriségre, a véletlenszerűsége, amely performanszainak is a velejárója. Alkotásaiban erős szerepet játszik a Keresztút-élmény. A fehér vászonra saját testével – véletlen esésekkel – fölhordott fekete festék nyomán testet ölt lírája („vérezd át sebeidet a kenyérbroszon kölyökisten”).

Hasonlóképpen költészete és performanszai is folyamatos kölcsönhatásban állnak egymással, minden akciója egy-egy költői vallomás. Versei rendszerint narrációként, vagy a versképek élő képekben való megjelenítéseként vannak jelen performanszaiban; vagy fordítva, a már bemutatott performanszainak élményanyagát rögzíti verseiben, újraéli/élteti azokat.

2000-től József Attila Kör, 2002-től Magyar Írószövetség, 2009-től Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete tagja.

Magyarországi költők és művészek képtár 2010. évi kötetében

Kötetei:

Rabszódia, MissionArt Galéria, Miskolc–Budapest, 1998.

Írott ikon, MissionArt Galéria, Miskolc–Budapest, 2001.

Bonctan, Hanga – MissionArt Galéria, Budapest, 2003.

Infúzió (performansz-dokumentumok) – előkészületben *Magatartás* (versek) – előkészületben

Performanszok jegyzéke (válogatás):
Rabszolgavallásosságom vetülete, 1990, Rónai Sándor Megyei Művelődési Központ, Miskolc
A diktatúrista, 1991,Vian Klub, Miskolc
Tiszta szívből szégyen már szeretni, 1993, *Mediawave Fesztivál*, Művelődési központ, Győr
A tetszhalott személyi igazolványképe, 1995, Vasutasok Arany János Művelődési Háza, Győr

Vérezd magad otthon, 1996, Vian Klub, Miskolc

Egy nap élet, 1996, *Pepsi-sziget* – Sziget utópia, Budapest

Menettért, 1999, MissionArt Galéria, Budapest

Fuga, 1999, *X. Nemzetközi Anna-Art Fesztivál*, Szent Anna-tó, Románia

Utolsó ivadék, 2000, *Nyílt lapok. Nemzetközi Küldeményművészeti Kiállítás*, Miskolc

Bonctan, 2002, Stúdió 1900 Galéria, Budapest (Gaál József kiállításmegnyitója)

„Ethiopie Rimbaud” (Swierkiewicz Róberttel közösen) 2002, MissionArt Galéria, Budapest

Írott ikon, 2003, Múcsarnok, Budapest

Örökhatóság, 2004, *8. Csalánleves Fesztivál*, Mase-tanya, Békéscsaba

Szembesülés, 2004, Magyar Műhely Galéria, Budapest (Herendi Péter kiállításmegnyitója)

Szimfónia, 2004, BTM – Kiscelli Múzeum, Budapest (Gaál József kiállításmegnyitója)

Suszerin, 2004, (videó-performance Kicsiny Balázs ötlete alapján), 2005

Bűnbánat, 2004, *Erőmű művészeti rendezvény*, Juno Szálló, Miskolc-Tapolca
Hat kikötő (Ajánlva: Kicsiny Baláznak) , 2004, *9. Csalánleves Fesztivál*, Mase-tanya, Békécsaba

Visszajátszás, 2004, *Műszakváltás, kulturális programok a Vasgyárban*, Miskolc

Átkelés (Herendi Péter elektrografikájára), 2006, Ekspanzió XVIII. Nemzetközi Kortárs Művészeti Találkozó, Terény.

Samsára, 2006, Aulich Art Galéria (Gaál József kiállításmegnyitója)

Bűnbánat II, 2007, Nehézzenei és performansz fesztivál, Művészet Malom, Szentendre

Vajúdás (k. kabai lóránttal közösen), 2008, *Sziget Fesztivál*, Budapest

Történa, 2009, Miskolci Montmartre Művészeti Fesztivál

Forgatókönyv, 2010, Műút-napok 001, Miskolc

Cikkek és kritikák (válogatás):

SZONDI György: *Béki István: Rabszódia*, Somogy, 1998. november–december, 683.

PÁLFI Ágnes: *Álkkémia? Alkkímia?*, Polisz, 1999. október, 57.

FALUSY Zsigmond: *Múmiaként Miskolcra*, Népszabadság, 2000. december 11, 9.

PÁLFI Ágnes: *„Hangszálatat köszörült nyílhegy pengeti”*, Polisz, 2002. április–május, 97–98.

PIENTÁK Attila: *Pihenő a saját tehetség felé vezető úton*, Palócföld, 2002/5, 586.

BEKE László – GÁBOR Eszter – PRAKFULVI Endre – SISA József – SZABÓ Júlia: *Magyar művészet 1800-tól napjainkig*, Corvina Kiadó, Egyetemi Könyvtár, Budapest, 2002, 384.

SZAKOLCAY Lajos: *A lélek lépcsőháza*, Magyar Napló, 2003. január, 25–26.

K.KABAI lóránt: *„Ez a barátság ment meg engem”*, Új Holnap, 2003. tavasz, 166–168.

DUKAY NAGY Ádám: *Sebek. Magunkba falazva*, Új Holnap, 2005/1, 823.

K.KABAI lóránt: *„vérző ínnyel gyomlálja a nyelvet”*, Polisz, 2005. április, 66–67.

